

TOKATLI EBÛBEKİR KÂÎ'NİN BİR MEKTUBU

Doç. Dr. H. Dilek BATİSLAM

Çukurova Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
batislam@cu.edu.tr

ÖZET

18. yüzyıl divan edebiyatı şair ve yazarlarından Tokatlı Ebûbekir Kâî, edebiyat tarihinde daha çok Münşeâtı'ndaki mektuplarıyla tanınmıştır. Bu mektuplar alışılmış mektup örneklerinden farklı özellikler taşımalarıyla dikkat çekerler. Kâî, mektuplarında mizah ve hiciv unsurlarının sıklıkla yer aldığı kendine özgü bir üslup kullanmıştır.

Kâî'nin Münşeâtı'nda "Bir Hediye Esb Hakkında Tahrîr İtdükleri Kâ'ime-i Latîfe-âmîz" başlıklı, yazarın kendisine hediye edilen at dolayısıyla yazdığı bir mektup örneği bulunmaktadır. Mektupta Kâî, hediye edilebilecek özelliklere sahip olmayan atın durumunu mizah ve hiciv öğelerine başvurarak anlatmakta ayrıca at ve atla ilgili kimi kelimelere, atasözü ve deyimlere yer vermektedir. Bu makalede Kâî'nin söz konusu mektubunun metni verilerek mektup biçim, içerik, dil ve anlatım özellikleri açısından değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kâî, mizah, hiciv, mektup, münşeât.

ABSTRACT

18th century Divan literature poet and author Tokatlı Ebûbekir Kâî known mostly with his letters in the "Münşeât" in literature history. These letters attract attention with their different features from the usual letter examples. In his letters Kâî, used different styles, including peculiar humor and satire elements.

In the Münşeât's of Kâî, there is found an example of letter with a heading "Bir Hediye Esb Hakkında Tahrîr İtdükleri Kâ'ime-i Latîfe-âmîz", author wrote this letter for a horse given him as a gift. In this letter, Kâî described the situation of horse, which is not available for given as a gift with using humor and satire elements, he mentioned the horse, and using some words related to horse by using some idioms and proverbs. In this article Kâî's subject matter letters' text will given, and will evaluated with its format, content, language and exposition properties.

Key words: Kâî, humor, satire, letter, münşeât.

18. yüzyıl divan edebiyatı şair ve yazarlarından biri olarak bilinen Kânî, 1124 (1712)'te Tokat'ta doğmuştur. Eğitimini memleketinde tamamlayarak genç yaşta şiir ve nesirlerindeki nükteli söyleyişleriyle ün kazanmıştır. Mevlevî tarikatına girdikten sonra uzun süre Tokat Mevlevîhâne'sine bağlı kalan Kânî, asıl ününü 1168 (1754-1755)'de İstanbul'a gittikten sonra kazanmıştır. Şeyhinden izin alarak Kânî'yi İstanbul'a götüren Hekimoğlu Ali Paşa onu Divân-ı Hümâyûn kalemine yerleştirmiştir. Kısa zamanda hâcegân-ı divân-ı hümâyûn rütbesine ulaşan Kânî, Ali Paşa'nın iki ay sonra sadrazamlıktan ayrılması üzerine Silistre valisinin divan kâtibi olmuş ve valiyle birlikte Silistre'ye gitmiştir. Daha sonra Yeğen Mehmed Paşa'nın daveti üzerine İstanbul'a dönen Kânî, Mehmed Paşa'nın divân kâtipliğiyle dönemin ileri gelen bazı kişilerinin kâtipliğini yapmıştır. Özel kâtip olarak bir süre Ulah beylerinin hizmetinde de çalışmıştır (Kayaalp, 2001: C.XXIV-306; Akıncı, 1971:14-17).

Yeğen Mehmet Paşa'nın isteğiyle 1782'de Kânî, ikinci kez İstanbul'a gelmiştir. Saray kurallarına aldırış etmemesi, Paşa'nın bazı sırlarını açıklaması yüzünden idamına karar verilen şair, Reîsü'l-küttâb Hayrî Efendi'nin yardımıyla idam cezasından kurtulmuş ancak, Limni'ye sürgüne gönderilmiştir. Limni'de sıkıntı ve yokluk içinde yaşamış, çektiği sıkıntıları mektuplarında da anlatmıştır (İslâm Ansiklopedisi : C.VI-158-159). Kânî 1206 (1792)'da 80 yaşında ölmüştür (Akıncı, 1971:17). Mezarı Eyüp'te Küçük Emir Efendi yakınındadır (Mehmed Süreyyâ, 1308: C.IV-74).

Kânî'nin manzum ve mensur eserleri bulunmaktadır. Türkçe şiirlerinin yanı sıra Arapça ve Farsça şiirleri de vardır. Ancak şiirlerinin bir kısmı kaybolmuştur. Divanı ise, Reîsü'l-küttâb Mehmed Raşîd Efendi'nin emriyle Nâilî Abdullah Paşa'nın torunu Nûrî Halîl Efendi tarafından düzenlenip basılmıştır. Nûrî Efendi Divanın başına yazdığı mukaddimede Kânî'nin şairliği ve nâsırlığı ile ilgili bilgiler verdikten sonra, Kânî'nin çok sayıda eser verdiğine, ancak eserlerini toplayıp bir araya getirme konusunda yeterince titiz davranmadığına dikkat çeker (Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, 1947: 862). Bazı Divan yazmalarında Kânî'nin şiirlerinde de mizah ve hicve yer verdiğini gösteren Hasbîhâli de bulunmaktadır. Kânî'nin Divanı'ndan başka Münşeâtı, Letâifnâme ve Hezliyyâtı vardır. Münşeât'ta Kânî'nin değişik kişilere ve bazı devlet adamlarına yazdığı mektuplar bulunmaktadır.

Kânî, her şeyden önce üslûba önem veren bir yazardır. Münşeâtında kendine özgü ifade tarzının yanı sıra halk söyleyişlerine de yer vermiştir. Mektuplarından birinde özellikle baş kelimesiyle ilgili atasözleri ve deyimleri oldukça sık kullanması, bu atasözleri ve deyimler arasında günümüzde kullanılmayan bazı atasözleri ve deyimlerin de bulunması yazarın, halk diline yaklaşımı konusunda fikir vermesi nedeniyle önemlidir (Küçük, 1988: 393-396). Kânî'nin mektupları arasında sözünü ettiğimiz başla ilgili atasözleri ve deyimleri sıkça kullandığı mektubunun dışında bir kedi ağzından sahibine yazdığı Hirrenâme'siyle Yeğen Mehmet Paşa'ya yazdığı mektup da ünlüdür (Kayaalp, 2001: C.XXIV-306; Ebuzziyâ Tefvik, 1330: 55-56; 62-63).

Tokatlı Ebûbekir Kânî'nin Letâifnâme ve Hezliyyâtı adıyla bilinen eseri manzum ve mensur olmak üzere iki ayrı bölümden oluşur. Eserin çeşitli kütüphanelerde sadece manzum, sadece mensur ya da manzum ve mensur bölümlerinin yer aldığı yazma nüshaları bulunmaktadır (Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, 1947: 862-866). Kânî'nin Letâifnâme ve Hezliyyâtı türün divan edebiyatındaki diğer örneklerinden farklı özellikler taşımakta olup değişik türlerin bir karışımı gibidir. Eserde bulunan çeşitli

metinlerin içeriğinde görülen ortak özellik ise, kişisel ya da toplumsal hicvin, mizahın önemli yer tutmasıdır (Batislam, 1997: 28-38).

Hayatı ve eserleri hakkında kısaca bilgi verdiğimiz Tokatlı Ebûbekir Kânî Efendi'nin yazımıza konu olan, kendisine hediye edilen at dolayısıyla yazdığı mektubu at ve atla ilgili kelimeleri, atasözleri ve deyimleri içermesi, dili, anlatımı, dönemin mektup yazma geleneği hakkında verdiği bilgiler açısından önemlidir. Mektup ayrıca latîfe özelliği taşıması, alışılmış mektuplardan farklı olarak mizah ve hiciv öğelerine yer vermesi, dönemin hediye anlayışını yansıtmaması, sosyal hayata dair ipuçları taşıması vb. özellikleri bakımından da ilginçtir. Söz konusu mektubu biçim, içerik, dil ve anlatım açısından inceleyeceğiz.

Mektubun Biçimsel Özellikleri

Divan edebiyatında yazılan münşeatlarda yer alan mektup örneklerinin belirli bir yazılma biçimi vardır. Bu dönemde yazılan mektuplarda çeşitli bölümler bulunur. Birçok mektupta yer verilen bu bölümler *elkâb*, *ibtidâ*, *tahallüs*, *taleb*, *intihâ*, *duâ* ve *imzâ* bölümleridir. *Elkâb* bölümünde daha çok rütbe ve saygı ifade eden sözlere yer verilir. Mektubun giriş veya başlangıç bölümü olması nedeniyle *ibtidâ* bölümünde selam ve saygı sözleri ya da *duâ* bulunur. Mektuplarda *ibtidâ* bölümünden *taleb* bölümüne geçiş, *tahallüs* bölümü aracılığıyla yapılır. Bu bölümde genellikle arz bildiren ifadeler kullanılır. Bütün mektuplar talep için yazılmamakla birlikte *taleb* bölümü mektubun en önemli ve gerekli bölümü olup mektubun gönderilme amacı burada dile getirilir. Beklentiler belirtilir. *İntihâ* mektubun sonuç kısmıdır. Kalıplaşmış ifadelerle mektup bitirilir. *İntihânın* ardından kimi mektuplarda *duâ* bölümünde kalıp dua sözlerine yer verilir. *İmzâ* her mektupta bulunmaz (Derdiyok, 1999: 734-735).

Kânî'nin mektubu divan edebiyatı döneminde yazılan klasik mektupların yukarıda sıraladığımız biçimsel özelliklerinin bir bölümünü taşımaktadır. Mektubun kime yazıldığı isim zikredilmediği için açıkça belli olmamakla birlikte ilk cümlede kullanılan "hazretleri" ifadesinden makam ve mevki bakımından yazardan daha üst konumdaki bir kimseye yazıldığı anlaşılmaktadır.

İbtidâ bölümü olarak kabul edilebilecek mektubun girişinde yazar, mektubu yazma nedenine yönelik bir başlangıç yapmıştır. Bu bölümde kullanılan "siyâkında" ve "beyân ider ki" gibi ifadelerle devam eden bölüm *ibtidâ* bölümü olarak kabul edilebilir. Yazar, başlangıcın ardından yine söz konusu bölümün devamında da mektubun yazılış nedenini etraflıca açıklayarak kendisinin daha önce de aynı konuda bir tezkire yazdığını bildiren ifadelerle yer vermiştir.

"*Bendeleri dahı firîfte-i endâm tasvîr-gûnesi oldıgum eçlden kabûl ve i'âdeden birine cesâret idemeyüp şimdilik mihmân-hâne-i istabl-ı fakîrânede ârâmına cevâz virildi taraf-ı devletlerinden kâ'ide-i ni'me'l-bedel birle i'âdesine ruhsat virildükde*" ifadelerinin yer aldığı, talep bölümü olarak kabul edilebilecek sonraki bölümde ise, yazar mektubun başlangıcında sözünü ettiği, çözüme kavuşturulmasını istediği sorunun nasıl çözümlenebileceği konusunda mektup yazdığı kişinin görüşünü sormuştur. Mektubun *intihâ* bölümü ise, sonda yer alan "*hatm ve (mısra')*" "*kalem încâ resîd u ser-be-şikest*" *mısra'*yla *temhîr-i şukka-i merâm itdiği ma'lûm-ı 'âlîleri buyurıldukda kabul ve i'âdeden her kangısı muvâfik-ı re'y-i rezînleri ise fermân efendimüñdür*" ifadelerinin yer aldığı bölümdür. Yazar, mektubun özellikle başlangıç ve sonuç bölümlerinde kalıp ifadeleri daha fazla kullanmış, ayrıca sonuçta bir de Farsça dizeye yer vermiştir.

Yukarıda da açıklandığı üzere mektupta diğer mektup örneklerinden görülen *elkâb*, *tahallüs*, *duâ* ve *imzâ* bölümleri bulunmayıp mektup hitap kelimesinin ardından temelde giriş, gelişme, sonuç olarak ya da *ibtidâ*, *taleb*, *intihâ* olarak adlandırabileceğimiz üç bölümden meydana gelmiştir.

Mektupta kullanılan ifadelerden Kânî'nin mektubu kendinden daha üst makamdaki birine yazdığı ve mektup geleneği içerisinde "istirhâm-nâme" ya da "taleb-nâme" adıyla bilinen mektup türü olarak kabul edilebileceği anlaşılmaktadır. Ancak kimi kaynaklarda mektup için kullanılan başlıktan da anlaşılacağı üzere mektup sadece belirli bir isteği, talebi içermekle kalmayıp aynı zamanda latife özelliği de taşımaktadır. Letâifnâme ve Hezliyyâtı ile tanınan Kânî bu mektubunda mizah ve hicve de yer vermiştir. Özellikle kendisine hediye edilen atın tasviri sırasında kullanılan mübalağalı ifadeler mizah ve hiciv özellikleri taşıması bakımından ilginçtir.

Mektubun İçerik Özellikleri

Kânî, mektubu kendisine at hediye etme sözü veren, sözünü yerine getirmeyen bir kişiye hitâben yazmıştır. Söz konusu kişiyle aralarında geçen konuşma nedeniyle yazar bu sözün hemen yerine getirileceğine inanmış; ancak bu beklentisi aradan uzun bir süre geçmesine rağmen gerçekleşmemiştir. Kânî de hediyein gecikmesinden endişelenerek atın başka birine verildiği ihtimalini düşünmüş, böyle olup olmadığını anlamak için şakayla karışık bir tezkire yazmış, tezkireden sonra durumun kendisinin sandığı gibi olmadığını öğrenmiştir. Bunun üzerine kendisine hediye edilen atın başına herhangi bir olumsuzluk gelmediğini, verilen sözün hâlâ geçerli olduğunu öğrenen Kânî atı görmeye gitmiştir. Atı gördüğünde hiçbir olumlu özelliğe sahip olmadığını fark etse de "Bahşış atın dişine bakılmaz" sözünü hatırlayarak atı kabul edip almaya ve götürmeye niyetlenmişken atın ayağının sakat olduğu dikkatini çekmiştir.

Kânî, bu anlattığı durumdan dolayı atı kabul ya da iade kararından hangisinin doğru olacağını, bunlardan birini uygulamaya cesaret bulmadığını, bu nedenle de atı kendi ahırında misafir etme kararı almak zorunda kaldığını atı hediye edene bildirir. Ancak atı hediye edenin iade etmesine izni olursa uygun bir bedelle iade etmek ve daha önce bulunduğu ahıra göndermek istediğini anlatır. Ahır sorumlusuyla yaptığı görüşme sonucunda atın sağlık durumuna ilişkin bilgiler edinir. Bu bilgilere göre at insanlara mahsus doğal ömür süresinin birkaç katını tamamlamıştır. Ayağı Bursa muharebesinde tüfekle yaralandığından topal olmuştur. Atın verilmesinin gecikme nedenini ahır sorumlusundan öğrenmek isteyen Kânî, atı veren söz verdiği gibi atın verilmesini emrettiğinde, atın değil adım atmak son bir kuvvetle yerinden kıpırdayacak hâli dahi kalmadığından emrin yerine getirilemediğini öğrenir. Ahır hizmetlileri hep birlikte uğraşarak güçlkle atı kayığı aracılığıyla atı teslim etmişlerdir. Çünkü atın oldukça yaşlı ve ayağının topal olması hareket etmesine imkân tanımamıştır. Bütün bu durumu anlattıktan sonra Kânî, atı gönderenin kabul veya iade seçeneklerinden hangisini uygun görürse onu gerçekleştireceğini söyleyerek mektubunu tamamlar.

Mektupta yazar kendisine hediye edileceği sözü verilen ata bir türlü ulaşamamasından, ulaştığında ise, atın umduğu gibi çıkmayıp, ölmek üzere, sakat ve yaşlı bir atla karşılaşmasından söz etmektedir. Bu durumda da atı geri vermek ya da kabul etmek hususunda hediye edenin görüşünü almak ihtiyacı duymuş ve mektup yazmıştır.

Mektubun Dil ve Üslup Özellikleri

Mektubun en dikkat çekici yönü kullanılan dil ve üsluptur. Mensur metin olması nedeniyle dili oldukça ağırdır. Seciler ve ikiden fazla unsurdan meydana gelen zincirleme tamlamalar, atıf terkipleri sıklıkla kullanılmıştır. Mektup, süslü nesirle yazılmış olup Türkçe kelimelere çok az yer verilmiştir.

Bir hediye at ve bunun özellikleri, atın kabulü ya da reddini konu edindiğinden yazar mektupta at ve atla ilgili çok sayıda kelime, terim, atasözü ve deyimden de yararlanmışır. Söz konusu kelimeler: “At, at kayığı, çâbük-‘inân, edhem, esb, âhûr, huyûl, ıstabl, licâm, mîrâhûr, tavîle, tûsen” vb. dir. Bu anlamda mektup at ve atla ilgili söz varlığı açısından oldukça zengindir. Mektupta kullanılan atla ilgili atasözleri “Atı alan (Üsküdar’ı) geçti” ve “Bahşış atın dışına bakılmaz” sözleridir. Bu atasözleri günümüzde de kullanılmaktadır. Söz konusu atasözlerinin 18. yüzyılda da günümüzdeki biçimiyle kullanıldığını göstermesi açısından mektup dikkat çekicidir. Deyim olarak da yazar “gözü aydın olmak” deyiminin Arapçası olan “karîrû’l-‘ayn ol-” şekline yer vermiştir.

Mektubun dil ve anlatım açısından dikkat çekici bölümlerinden biri de atın tasvir edildiği bölümdür. Bu bölümde mübalağa sanatına başvurulmuş, atın sahip olduğu olumsuz özellikler abartılı bir dille anlatılmıştır. Atta bulunduğu söylenen özelliklerle ilgili düşüncelerin yansıtılması mizahî bir üslupla yapılmıştır. Yazar aslında atı değil kendisine hediye olarak bu atı vermeyi uygun bulan kişiyi de yaptığı at tasviriyiyle üstü kapalı bir şekilde hicvetmektedir. Hediyeyi kabul etse de bir işine yaramayacağını bilincindedir. Amacı alay etmektir.

Mektubun başlangıcında yazar atı, “*kâse-i süm tâvus-düm bir esb-i dil-ârâm u nâzik-endâm*” sözleriyle tanımlayıp övgüyle söz ederken sonrasında “*esb-i merkûmun ser-â-pâ-yı endâm-ı hoş-nümâsına imâle-i nazar-ı dikkat olundukta müy-ı musaykal şu’le-fâmından nazâre-i dâ’iyânem kayup el-hâsıl a’zâsında tırnak ilişdirecek ve mahâsininde parmak basacak bir maddeye dest-res mümkün olmamagla*” diyerek hiçbir olumlu özelliğe sahip olmadığını hatta ol “*za’îfü’l-basar ıstabl-ı âlilerinde olan rûfekâ-yı kadîmesine mülâkâtla karîrû’l-‘ayn olur kaldı ki sinn-i şerîfleri tashihine dâ’ir bazı su’âlîñ cevâbı mîrâhûr aga kullarınıñ takrîr-i sıhhat-semîrine ihâle olundukda nev’-i beşere mahsûs olan ‘ömr-i tabi’yi birkaç kerre tekmiñ idüp cenâ’ib-i mevkib timûrhâne pîş-âheng ve Burusa muhârebesinde isâbet-i dâne-i tûfeng ile pâ-yı bād-peymâsı leng oldıgını*” cümleleriyle de görme sorunu olan atın, eski arkadaşlarına kavuşursa gözünün aydın olacağını, mutlu olacağını söyleyerek alay etmiş, ayrıca ahır sorumlusundan atın yaşına ve ayağının total olma sebebine dair bilgiler edindiğini yine alaylı bir ifadeyle dile getirmiştir. Sonrasında da “*esb-i merkûmuñ hatve-endâz olma şöyle tursun hareket-i mezbûhâneye dahı liyâkati olmamagla hademe-i âhur ile bi’l-ittifâk ihrâcına sa’y-ı mevfûr iderek bu tarafa güc ile imrâr idebildük eger at kayığı olmasa gurre-i muharreme dek ancak cenâbuñuza vâsıl olur idi zirâ esb-i mezkûruñ terkîb-i a’zâ ve tertîb-i eczâsına irâde-i ezeliyye ta’alluk itdükde bir ayagı nemçe baş tercemânı total desteden ve bir ayagı dahı divân-ı hümayûn kalemi kâtîblerinden efendi dimekle ‘ârîf bir zât-ı pâ-şikesteden ve’l-hizât üst-i nâ-dürüstî hâlâ vezîr müfettişi efendiniñ âmûz-ı bed-âmûzından isti’âre olunmuş idi*” diyerek atın adım atmaya gücü olmadığını, zorlukla at kayığı aracılığıyla kendine ulaştırılabildiğini, atın sakat ayakları, güçsüzlüğü ve işe yaramaz organları ile kimlere benzediğini anlatmıştır.

Söylenenlerden atın hediye olarak kabul edilmeye değmeyecek, işe yaramaz bir hayvan olduğu anlaşılmaktadır. Yazar söz konusu durumu at hediye edene mümkün olan ölçülerde benzetmeler aracılığıyla her ne kadar kibarca, nükteli sözlerle anlatsa da iade seçeneğinden söz etmekle hediye almaya niyetinde olmadığını hissettirmektedir. Çünkü hiçbir vasfı olmayan, hasta, sakat bir hayvan kendisinin başına dert olmaktan başka bir işe yaramayacaktır.

Sonuç olarak, Kânî'nin kendisine hediye edilen bir atla ilgili düşüncelerini dile getirmek amacıyla yazdığı mektup biçim, içerik, dil ve anlatım özellikleri açısından dönemin mektup yazma geleneğini ve hediye anlayışına ilişkin bilgileri içermesi açısından incelenmeye değer bir metindir. Yaptığımız incelemede söz konusu metnin yazarın diğer mektuplarının çoğunda görülen mizahî niteliklere sahip olduğunu, alışılmış mektup örneklerinden biçim, içerik dil ve anlatım özellikleri açısından farklılıklar taşıdığını gördük.

Kânî'nin mektubu; mektup yazma geleneği, nesir dili, mektupların yazılış nedenleri, mektuplarda bulunan bölümler, anlatım özellikleri, dönemin sosyal hayatına ilişkin bilgiler, hediye verme ve hediye anlayışı, hediyeenin gerçek anlamda hediye olabilmesi için bazı özellikleri taşıması gerektiği, işe yaramaz şeylerin hediye edilmesinin uygun olmayacağı, dönemin mizah anlayışı, hediye vermede ve hediye seçiminde yeterince hassas davranmayan devlet büyüklerinin eleştirisi vb. konularda çeşitli bilgiler içermektedir. Bu tür farklı biçim ve içerik özellikleri taşıyan mektup örneklerin incelenmesi, mektup ve mektupla ilgili pek çok konuda değişik bilgilere ulaşılmasını sağlayacağından yararlı olacaktır.

METİN¹

(152-b)

(1) Bir hediye esb hakkında tahrîr itdükleri kâ'ime-i latife-âmîzdir² (2) Hazretleri hem-vâre esb-i zerrîn-licâm devlet ü ikbâlleri meydân-ı devr-i pâyân-ı (3) kâm-rânide sebki-

¹ Metnin hazırlanışında Millî Kütüphanede bulunan Kânî Külliyyâtı nüshası esas alınmakla birlikte kaynakçada künyesi verilmiş olan El-Hâc Nûrî ile Refik'e ait matbû Münşeât antolojilerinden de yararlanılmıştır. Yazma metinle söz konusu matbû metinler arasında bazı farklılıklar olduğu görülmüştür. Bu küçük farklar sayfa altındaki dipnotlarda adı geçen münşeât için N ve R kısaltmaları kullanılarak gösterilmiştir.

² Diğer iki münşeât antolojisinde mektup için verilen başlıklar birbirinden farklıdır. R'de: Müşârün ileyhün bir hediye esb hakkında mühdisine gönderdiği tezkire sûretidir. N'de: Kânî Efendi'nin bir esb hediyesi hakkında teşekkürü havi gayet tuhaf tezkiresi.

152 b/2: Hazretleri: R ve N'de hazretlerinün

152 b/5: Siyâkında: R'de siyâkda

152 b/6: Edhem-i siyeh zânû: R'de edhem-i sipihr-enveri N'de edhem-i sipihr-enver;

152 b/8: Huyûl-ı kehîliyyü's-savl kâse-i süm tâvus-düm: R ve N'de huyûl-i kehîlü'l-usûl kâse süm u tâvûs-düm

153 a/1: 'Âlîlerinde...me'zûn: R ve N'de 'Âlîlerinden ... muktedir

153 a/2: Revân: R ve N'de devân.

153 a/3: N'de Üsküdar'ı

153 a/6: Dil-i nâdâm: R ve N'de dil-i nâ-kâm

akrân ile mümtâz u ser-efrâz ve tûsen-i çabük-‘inân (4) baht-ı ferhûnde-fâlları sermenzil-i sa‘âdet-i câvidânide âmâde-i cünbiş-i (5) tek ü tâz olmak da‘vâtı ‘arza-i ‘arsa-i icâbet kılındığı siyâkında (6) edhem-i siyeh-zânû-yı kilik-i serî‘ü’l-cereyân bu vaz‘-ı dil-firîb üzre kat‘-ı (7) mesâfe-i beyân ider ki bundan akdem merbût-ı tavîle-i temellükleri olan (8) huyûl-ı kehîliyyü’s-savlden kâse-i süm tâvus-düm bir esb-i dil-ârâm u nâzik- (9) endâmuñ zîrdân-ı ‘abd-ı müstehâmlarında hırâmına dâ‘ir sebk iden (10) va‘d-ı kirâmîleri der-‘akab incâz buyurulmak me‘mûlında iken rişte-i (11) tûl-i emel gibi dûr u dirâz te‘hîrin ya‘ni esb-i mev‘ûduñ bu ana gelince

(153a)

(1)ıstabl-ı ‘âlîlerinde bir hatve harekete me‘zûn olmamasının aslı ne ola (2) diyü mizmâr-ı endîşede hayli püyân u revân olup eger at alan (3) geçdi meseli ile ‘amel buyurulmuş ise geçmediğini i‘lâm için çend-rûz (4) mukaddem ma‘rûz-ı pîşgâh-ı sa‘âdetleri kılınan tezkire-i latîfe-âmizimle (5) ol ihtimâl ber- taraf olmuş idi bundan sonra ‘özü-ri lenge yer kalmadı (6) diyerek tesliyyet-i dil-i nâ-kâma âgâz eyledigim esnâda mîrâhûrları (7) aga kullarıyla vürûdı egerçi pençe-i sıhhat-gîr-i ye’s ü hirmândan tahlîs-i (8) girîbân ve hâsıl olan dagdaga ve teşvîşi derûndan atı virmekle (9) icâb-ı neş‘e-i câvidân itmiş idi lîkin esb-i merkûmuñ ser-â-pâ-yı (10) endâm-ı hoş-nümâsına imâle-i nazar-ı dikkat olındukda mûy-ı musaykal şu‘le-fâmından nazâre-i dâ‘iyânem kayup el-hâsıl a‘zâsında tırnak (11) ilişdürece ve mahâsininde parmak basacak bir maddeye dest-res (12) mümkün olmamağla bahşîş atuñ dişine bakılmaz diyü zeyn-i kabûl ile (13) püşt ü cenbine zînet virilicek anda erbâb-ı basîretten biri (14) akser-i ‘ibâretle ayagında olan za‘f-ı basarı bu bendelerine irâ‘et (15) ve süllem-i i‘tibârdan el-hâletü hâzihi kendüde bir basamak ancak kalmagla (16) çok çok kabarıya muhtâcdır diyü söyledi bendeleri dahı firifte-i

(153-b)

(1) endâm tasvîr-gûnesi olduğım eelden kabûl ve i‘âdeden birine cesâret (2) idemeyüp şimdilik mihmân-hâne-i ıstabl-ı fakîrânede ârâmına cevâz (3) virildi taraf-ı devletlerinden kâ‘ide-i ni‘me’l-bedel birle i‘âdesine (4) ruhsat virildükde ol za‘ifü’l-basar ıstabl-ı ‘âlîlerinde (5) olan rûfekâ-yı kadîmesine mülâkâtle karîrü’l-‘ayn olur kaldı ki (6) sinn-i şerîfleri tashîhine dâ‘ir bazı suâlün cevâbı mîrâhûr aga (7) kullarınıñ takrîr-i sıhhat-semîrine ihâle olındukda nev‘-i beşere mahsûs (8) olan ‘ömr-i tabî‘iyi birkaç kerre tekâmîl idüp cenâ‘ib-i mevkib timûrhâne (9) pîş-âheng ve Brusa muhârebesinde isâbet-i dâne-i tûfeng ile (10) pây-ı bâd-peymâsı leng olduğımı ifâdeden sonra sebeb-i te‘hîrinden (11) su‘âl olındukda devletlü aga efendimiz hengâm-ı va‘dde âhurdan (12)

153 a/9: Ser-â-pâ-yı: R ve N’de ser-â-pâ

153 a/12 mümkün : R ve N’de yok.

153 a/12 olmamağla: R ve N’de olunamamağla.

153 b/6 su‘âlün cevâbı: R ve N’de su‘âl ve cevâbı

153 b/10 pây-ı bâd-peymâ: R ve N’de pây-ı bed-peymâ

153 b/12 idi: R ve N’de yok

153 b/13 olma: N’de olması

154 a/1 efendi: N’de fîlân efendi

154 a/1 ‘ârif: R ve N’de ma‘rûf

154a/4 hatm: R ve N’de hatm-i kelâm

ihrâcını emr buyurmuşlar idi lâkin esb-i merkûmuñ hatve-endâz (13) olma şöyle tursun hareket-i mezbûhâneye dahı liyâkati olmamagla (14) hademe-i âhur ile bi'l-ittifâk ihrâcına sa'y-ı mevfur iderek bu tarafa (15) güc ile imrâr idebildük eger at kayığı olmasa gurre-i muharreme dek (16) ancak cenâbuñuza vâsıl olur idi zirâ esb-i mezkûruñ terkîb-i a'zâ (17) ve tertîb-i eczâsına irâde-i ezeliyye ta'alluk itdükde bir ayagı nemçe (154-a)

(1) baş tercemânı total desteden ve bir ayagı dahı divân-ı hümâyûn (2) kalemi kâtîblerinden efendi dimekle 'ârif bir zât-ı pâ-şikesteden (3) ve inhitât-ı dest-i nâdürüstî hâlâ vezîr müfettişi efendünün (4) âmûz-ı bed-âmûzından isti'âre olunmuş idi diyü hatm ve (mısra') "kalem (5) încâ resîd u ser-be-şikest" mısra'ıyla temhîr-i şukka-i merâm itdiği ma'lûm-ı (6) 'âlileri buyuruldukda kabûl ve i'âdeden her kangısı muvâfık-ı re'y-i rezînleri (7) ise fermân efendümündür.

KAYNAKÇA

- Akıncı, Sırrı; (1971), "Hekimoğlu Ali Paşa ve Kânî Efendi", *Hayat Tarih Mecmuası* C.II, S.9, s.14-17.
- Batıslam, H. Dilek; (1997), *Kânî'nin Mensur Letâifnâmesi ve Hezliyyâtı*, (Basılmamış Doktora Tezi), Adana, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Derdiyok, İ.Çetin; (1999), "Osmanlı Devrinde Mektup Yazma Geleneği", *Osmanlı Ansiklopedisi Kültür ve Sanat*, C.9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s.731-740
- Ebuzziyâ Tevfik; (1330), *Numûne-i Edebiyât-ı Osmaniye*, 6. Baskı, İstanbul.
- El-Hâc Nûrî, (1289), *Münşeât-ı Azîziye fî Âsâr-ı Osmâniye*, Vezîrhanı Matbaası, İstanbul.
- İstanbul Kitaplıkları Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, (1947), C.I-V, MEB. Kütüphaneler Kataloğları Yayınlarından, İstanbul.
- Kânî Ebûbekir Tokâdî, (1206 H.)Yz. A.2606, Külliyyât 236 yk. T 811.21808. (Millî Kütüphane)
- Kayaalp, İsa, (2001), "Kânî" mad., *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.24, İstanbul, s.306-307.
- Küçük, Sabahattin; (1988), "Tokatlı Kânî'nin Bir Mektubu Hakkında", *I.Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri*, (13-17 Ekim 1986), Samsun, s.393-396.
- Mehmed Süreyyâ; (1308), *Sicill-i Osmânî*, C.IV, İstanbul.
- Refik, (1281), *Letâif-i İnşâ*, C.I, İstanbul.
- İslâm Ansiklopedisi*, (Tarihsiz), "Kânî" mad., C.VI, MEB. Basımevi, İstanbul, s.158-159.

154 a/5 temhîr-i şukka-i: R ve N'de temhîd-i vesîka-i
154 a/6 kabûl: R ve N'de tevkîf